

"Sverigedemokraternas framgångar kan inte bara förklaras av ett historiskt arv"¹

AV HELÉNE LÖÖW

Valet 2006 – kom att innebära att Sverigedemokraterna tog ännu ett steg närmare en plats i den svenska riksdagen. I mångt och mycket har SD gått framåt i samma regioner som nationalsocialisterna och Sveriges Nationella Förbund var starka i under mellankrigstiden. Och det är också de regioner där arvet levtt vidare och förändrats. Sverigedemokraterna är dock inga omedelbara arvtagare till nationalsocialisterna utan en produkt av den splittring som ägde rum i mitten av 50-talet då den europeiska nationalsocialismen och fascismen delades i två delar – en del som övergav antisemitismen, rasideologin och antidemokratien och som blev embryot till de parlamentariska extremnationalistiska partierna och en del som höll fast vid de gamla idealen och lade grunden till den moderna "vit makt" rörelsen. Givetvis har det under årens lopp funnits kontakter och kopplingar mellan de olika grenarna – men dessa har blivit allt mindre ju längre tiden gått och de ideologiska skillnaderna allt större.

Tynande tillvaro

Årtiondena närmast efter andra världskriget förde de nationalsocialistiska och fascistiska rörelserna i Europa, en tynande tillvaro. Flertalet av dem tonade, av taktiska skäl och för att undgå att bli förbjudna, ned det rasistiska och antisemitiska budskapet till förman för antikommunismen, vilken i skuggan av det kalla kriget var betydligt mer politiskt gångbar. De klart uttalade antisemitiska och rasideologiska grupperna gick under jorden - eller kom som t ex i Sverige att verka i ett politiskt och ideologiskt tomrum. Att grupperna inte längre i någon nämnvärd utsträckning syntes offentligt betyder inte att verksamheten upphört utan enbart att den hänvisats till en undergroundkultur - vars medlemmar med åren blev allt äldre och allt färre. Det sistnämnda sammanhänger med att det finns en förlorad generation för de nationalsocialistiska, rasideologiska och extremnationalistiska organisationerna, vilka har haft svårt

att i någon nämnvärd utsträckning rekrytera 40-talister. Under 1970-talet började en ny utvecklingsfas skönjas. Den har delvis sin grund i den generationsväxling som successivt äger rum under 1970- och 1980-talen när förkrigsgenerationen lämnar över till 1960- och 1970-talisterna. Början av reorganiseringssfasen präglades av två typer av politisk aktivitet. För det första kom etablerandet av nationalistiska, etnocentriska partier, bland andra det brittiska National Front, de tyska Republikanerna och det franska Front National, att bli de politiskt mest framgångsrika. Den andra typen av politisk aktivitet innebar en allt stegrande militarisering av små utomparlamentariska rasideologiska grupper.

Bevara Sverige Svenskt

I Sverige skapades i slutet av 1970-talet kampanjorganisationen Bevara Sverige Svenskt (BSS), vilken kom att bli embryot till den parlamentariska delen av det organiserade flykting- och invandramotståndet. BSS bestod dels av individer utan någon tidigare politisk aktivism och dels av personer som var aktiva inom Nysvenska rörelsen. Under 1980-talets första hälft blev bokstavskombinationen BSS, synonymt med invandrar/flykting motståndet. I media och i den offentliga debatten antog organisationen närmast mytiska former. BSS var en underground rörelse där medlemmarna försökte att hemlighålla sina identiteter. BSS aktiviteter var egentligen inte särskilt omfattande, i vart fall inte i proportion till den uppmärksamhet gruppen rönt i media. BSS första offentliga framträdande var på en gågata i Södertälje den 23 februari 1980. Gatuaktionen slutade i tumult och slagsmål. När BSS dök upp utbröt vad som närmast skulle kunna karakteriseras som moralisk panik i media, bland debattörer, myndighetspersoner och politiker. Ett massivt fördömande och en med tiden allt mer upptrappad "jakt på rasisterna" utbröt. Det hela kulminerade i att ledande BSS aktivister avskedades från sina arbeten – extremnationalisterna hade fått sina

första martyrer och föreställningen om att kritik mot invandrare inte får framföras utan risk för repressalier cementerades. BSS kom även att ha ett nära samarbete med närradio-stationen Öppet Forum i Stockholm. Stationen hade startats 1982 av Rolf Pettersson och snabbt profilerat sig som en plattform för anti-invandraragitationen. Öppet Forum kom liksom Radio Islam att under 80-talet bli central för så väl rasistisk som anti-semitisk agitation. De erbjöd även såväl antisemiter som rasister ett helt nytt forum – närradion. Bägge stationerna kom att bli föremål för rättsliga åtgärder.

Omskola lappisorna

Under 1980-talets andra hälft växte en rad extremnationalistiska småpartier fram. I november 1986 grundades Sverigepartiet genom en sammanslagning av Framstegspartiet och BSS. Framstegspartiet hade bildats 1982 av Stefan Herrmann. Partiet var ett populistiskt missnöjesparti, som bland annat hade följande frågor på programmet: begränsa invandringen, bort med bidragen till invandrarnas organisationer, tidningar och trossamfund, slopa hemspråksundervisningen och ersätt den med gratis svensk- undervisning, slopa U-hjälpen, skattefri zon i Norden, omskola lappisorna, stoppa politiker- pamparnas skyhöga lönehöjningar, släpp spriten fri, rättvisa åt mannen och kvinnan tillbaka till spisen. Det faktum att Sverigepartiet var uppbyggt av flera olika grupper, vilka både hade olika uppfattningar om hur verksamheten skulle drivas och olika ideologiska utgångspunkter - från högerpopulism till nationalsocialism - skapade en latent konflikt inom partiet. Denna blev akut i oktober 1987 då Stefan Herrmann, som fram tills dess lett partiet, utslöts tillsammans med delar av partistyrelsen. Efter en tid av förvirring och bråk, som bland annat resulterade i ömsesidiga polisanmälningar och anklagelser om egenmäktigt förfarande, förskingring och olaga hot - utkristalliserade sig två grupper. Sverigedemokraterna (den tidigare BSS-falangen) och Sverigepartiet. Det senare kom snart att läggas ner medan Sverigedemokraterna har gått en helt motsatt utveckling till mötes.

I Skåne, som var den region där Sverigedemokraterna i valet 2006 skördade sina största framgångar, hade Nysvenska rörelsen – som var den svenska organisation som valde att överge antisemitismen och rasideologin till

förmån för antikommunismen och en invandringskritik baserad på kultur och inte ras, sitt centra under efterkrigstiden. Här dök BSS upp tidigt, här fanns i decennier Skånepartiet med sina krav på förbud mot islam och krav på att Skåne skulle vara en egen stat, här ägde folkomröstningen om flyktingmottagandet i Sjöbo rum 1988. Det var i Sjöbo det första större parlamentariska genombrottet egentligen ägde rum. Där fick kritiken mot flyktingmottagandet en legitimitet den inte tidigare haft. Västra Sverige och Värmland var andra starka fästerna för national-socialismen och Sveriges Nationella Förbund och även där övervintrade så väl national-socialister som extremnationalister för att åter blomma upp under 1980-talet och därefter successivt befästa sina positioner.

Antimuslimska stämningar

Sverigedemokraternas framgångar kan inte bara förklaras av ett historiskt arv. De har också sin grund i en växande misstro mot de etablerade partiernas förmåga att lösa sociala och ekonomiska problem och en ökande misstro mot myndigheter och medier. Partiet har också lyckats fånga upp och kanalisera delar av de antimuslimska stämningar som finns i samhället och som fick en skjuts framåt efter terrorattackerna den 11 september 2001 och som ytterligare späts på av terror- attackerna i London, Madrid och Bali. Men detta är inte något nytt inom SD ända sedan Sverigepartiets dagar har islamofobin varit en central del av partiets ideologi ochpropaganda. Under hela 90-talet har partiet t ex drivit otaliga kampanjer mot lokala moskébyggen. Men även den negativa inställningen till islam har sin utgångspunkt i en gammal tradition av fientlighet och misstro mot islam. Om vi i dag vet något mer om antisemitismens och rasismens svenska historia än vi gjorde för 20 år sedan – vet vi mycket lite om den svenska inställningen till islam. I den antiislamska agitationen - som är en viktig del av såväl Sverigedemokraternas som Nationaldemokraternas retorik, målas en bild upp av en "hotande islamifiering" av det svenska samhället – ett hotande "mångkulturelltvåldssamhälle" fyllt av hot, våldtäkter, brottslighet och islamistisk extremism. Misstankar om existensen av islamistiska terrorceller i Sverige förvandlas i retoriken till horder avfanatiska terrorister. Och islam ses som en aggressiv fiendemakt i krig med det svenska

samhället. Mot detta ställs en bild av det ”gamla Sverige” - en nationalromantisk dröm om en gyllene tidsålder av harmoni, trygghet och traditioner som gått förlorad under efterkrigstidens internationalisering och mångkulturalism.

Stor utmaning

De etablerade partierna står under de kommande fyra åren inför en stor utmaning – inte minst lokalt – samarbete eller inte samarbete – anpassning eller motagitation – debatt eller inte debatt – är frågor som säkert sysselsätter många kommunpolitiker. Dessutom skördade SD sina framgångar i en högkonjunktur, vanligtvis går partier av SDs typ framåt i lågkonjunkturer. Och över hela Europa skördar deras broderpartier valframgångar i val efter val. Något har förändrats. Hur gick egentligen detta till? Beror det på det historiska arvet eller det faktum att många människor trots en god samhällsekonomi har marginaliserats? Är det en protest från dem som förlorade sina arbeten och positioner i 90-talets stora strukturomvandlingar och som aldrig tog sig tillbaka in i systemet igen? Sammanhänger det med det sjunkande förtroendet för politiker, myndigheter, medier? Upplevs de etablerade partierna som ideologilösa och handlingsförlamade? Det finns inte en förklaring – sannolikt har alla dessa faktorer spelat en roll, men vi har all anledning att reflektera översåväl vårt historiska arv som över vad somegentligen hände under 1980 och 1990-talet.

Heléne Lööv
Docent i historia

¹ Den ursprungliga rubriken till denna text, som publicerades i SKMA:s Nyhetsbrev november 2006, var *Sverigedemokraterna inga arvtagare till nationalsocialisterna*. Då rubriken var missvisande har den ändrats i efterhand.